

שוב ושוב מגיע הגניאלוג לנקודה שבה הוא חייב לעסוק בצורה מעמיקה בשמות. למעשה השמות הם חומר הגלם שלו. כשאנו בונים אילן משפחה אנו רושמים שמות, בארכיונים וברישומים אזרחיים מחפשים שמות, במיקרופילמים קוראים שמות. אבל בעיסוק בשמות יש הרבה יותר מכך. איך נבחין בין המשפחות השונות שחיו לפני שהיהודים חוייבו לאמץ לעצמם שמות משפחה? מהם מקורות שמות המשפחה שהיו קיימים לפני תקופה זו? איך יוצאים מן התסבוכת הגדולה שנוצרה בשמות – גם בשמות משפחה וגם בשמות פרטיים – עם ההגירה הגדולה של היהודים מאירופה לאמריקה ולארץ ישראל? באמריקה היו סיבות רבות לשינויים בשמות – החל מטעות של פקיד ברישום השם ועד לאימוץ שם בעל צליל "אמריקאי" בגלל הרצון להיטמע לחלוטין בעולם החדש. בארץ פעל המניע הציוני והלאומי והביא לעברות שמות המשפחה ולהמצאת מאות השמות הפרטיים החדשים, בטולי צליל "גלותי". מעבר לכך, חקר שמות המשפחה מרתק כאשר עוסקים בבדיקת מקורות השם (מקום, מקצוע, תכונה, וכו'), נסיבות אימוץ השם, נסיבות החלפתו, אילוצים שהיו קיימים ועוד. נכתבו דברים רבים בנושא המעניין הזה, ועדיין יש מקום להוסיף.

שלושה מאמרים בגליונו עוסקים ישירות בנושא השמות. אסתר רמון מקצה את תשומת לבו לקשיים שהחוקר נתקל בהם בגלל הפסקת המסורת של בחירת שם לתינוק שנולד לפי שם של סבא או סבתא או בן משפחה אחר שההורים ביקשו לכבד. מי חשב, בעת הנהגת המסורת של שמות ישראליים חדשים, כי הדבר יקשה, בבוא הזמן, על הגניאלוגים?

דב פוליצר מספר במאמרו על הכפר שממנו יצאו בני משפחתו ועל שמו הם נקראים, הצורות השונות שלבש השם במשך השנים, המקומות הרבים ברחבי העולם שבהם חיו ופעלו נושאי השם הזה, עד היום.

מרגריטה מיימי עוסקת בתיאוריות השונות על מקורות שמה בנוסחותיו השונות, ובהתפשטות השם בעולם. המאמרים האחרים עוסקים במגוון נושאים. הרייס קסו מציגה, במאמר מקיף, את הדרך להקמת ספריה גניאלוגית. אריה מורגשטרן מביא לפנינו מקור גניאלוגי חשוב, שכמעט לא נזקק עד היום – פנקסי העלייה לתורה של בתי-הכנסת. בנימין יערי מספר על המפעל הקשה והחשוב של תיעוד בתי העלמין היהודיים בפולין ורישום הכתובות שעל המצבות. אביהו ינאי מספר על הרפתקאותיו בתחילת מחקריו – היום ברשותו אילן משפחה רחב ומפורט. אנו חונכים מדור חדש, דברי היושבת ראש של החברה הגניאלוגית הישראלית, חנה פורמן, ואנו מודים לה על השתתפותה בעיתוננו.

בשם המערכת ובשם הקוראים, אנו מברכים את נושאי התפקידים החדשים בחברתנו: גב' חנה פורמן יושבת ראש החברה, גב' ג'יין ווגל-כוחאי מזכירת החברה, גב' עדה הולצמן מרכזת SIG פולין, וגב' לבנה דינמן מרכזת SIG ספרדים באגן הים התיכון. עם סיום תפקידיהם, אנו מודים לזן-פייר סטרוויס ולמטילדה טגר על עבודתם המסורה, ומאחלים להם הצלחה בכל.

ברכה שלוחה גם לקבוצה לדוברי אנגלית במסגרת סניף ירושלים, בראשותה של ברברה סיגל. הודעה על הקמת הקבוצה ועל לוח הזמנים מופיעה בחלק האנגלי של הגיליון.

יוכבד קלוזנר

התוכנה האיכותית לגניאלוגיה יהודית

- תוכנה גניאלוגית מלאת תכונות
- תדפיסים דו-לשוניים (עברית ולועזית)
- המרת שמות פרטיים עבריים/יידיש מלועזית לעברית
- תדפיסים של יום זכרון ל-20 שנים ויותר
- מבחר מרשים של דוחות ואילנות יוחסין
- מעבר פשוט בין הדורות
- ממיר תאריכים דו-כיווני לועזי-עברי
- סמל מיוחד לסימון קרבתות השואה
- גישה ישירה לאתרים יהודיים גניאלוגיים באינטרנט
- ממשק משתמש ב-5 שפות: עברית, אנגלית, צרפתית, ספרדית ופורטוגזית
- תמיכה טכנית מקומית בארץ ובעולם

ועוד הרבה בדרך...

דורותרי טכנולוגיות בע"מ

DoroTree Technologies Ltd.

הגן הטכנולוגי מנחת

בניין 1/21

ירושלים 96 951

טל' 679 7490 (02)

פקס 679 7470 (02)

☎/✉ US (212) 656 1959

☎/✉ UK (0207) 504 8381

☎/✉ France (01) 5301 4600

info@dorotree.com

להזמנות פנו טלפונית או

בקרו אותנו באתר האינטרנט

www.dorotree.com

שבט פוליצר

דב פוליצר
מתורגם מאנגלית

ספק בכפר זה. בדרך הטבע שם המשפחה מופיע רק מחוץ לכפר המוצא. המסמכים הראשונים המוכרים את שם המשפחה הם ממיקולוב או ניקולסבורג (Nikolsburg-Mikulov). קהילת ניקולסבורג הייתה הקהילה היהודית המרכזית והגדולה שבמורביה. בשמות פאזי יריד לייפציג בשנת 1711 מוזכר בן משפחת פוליצר בן סחרי מיקולוב. באמצע המאה ה-18 היו רשומות במיקולוב ארבע משפחות פוליצר, ופוליצר היה שם משפחה נפוץ בקהילה, אחרי שמות ידועים כמו כהן (Cohn), דויטש (Deutsch), אבלס (Abeles). הפוליצר המפורסם ביותר היה גרשום פוליצר, שחי באמצע המאה ה-18 והיה דבה הראשי (Landesrabiner) של מורביה, מינת מעהרין. הוא היה דמות שנויה במחלוקת, שתמך בן ארצו ר' יונתן אייבשוך בסכסוכו עם ר' עמון (Emden). ניתן היום לראות את המצבה המפוארת של גרשום פוליצר ב"גבעת הרבנים", (Rabonim Huegel) בבית העלמין של מיקולוב. באותה תקופה כבר היו ידועים בני משפחת פוליצר מהעיר (Nagyvarad, Oradea Mare) (Grosswardein), היום ברומניה, ומהעיר בודה

הכפר פוליץ (Police - Politz), בקרבת יימניץ (Jemnice), היה כפר-אחוזה בדרום מורביה (הרפובליקה הצ'כית של היום), אחד משני הכפרים היחידים במדינה זו, בהם התקיימה קהילה יהודית מוכרת. אם כי קיימים מסמכים רק מאז 1525, הקהילה נוסדה כנראה כתוצאה מהגירוש מהעיר המלכותית זנוימו (Znojmo) בשנת 1454. פוליץ היתה נחלת הרוננים Brechtold. האוכלוסיה היהודית מנתה לכל היותר 22 משפחות, ובגלל מספרן הקטן מונה לקהילה רב רשמי (Rabiner) רק לקראת סוף המאה ה-18. מקורות קהילת פוליץ באותם הימים הגיע אלינו דק הסיפור הדרמטי של יצחק לנדסמן (Isaac Landesmann) ושל בני משפחתו. הקהילה הפסיקה להתקיים בתחילת המאה ה-20. בכפר עצמו חיים כיום פחות מ-1000 נפשות. אציין בסיפוק, שבית העלמין היהודי בכפר שופץ.

בני משפחת פוליצר (Politzer), ששם מופיע גם באיות שובה (Politz, Pullitzer, Policzer), וכן בצורתו המעוברת פולצור, מקורם ללא

המצבה של גרשום פוליצר ב"גבעת הרבנים", מיקולוב

פוליצר במקומות רחוקים כמו אוסטרליה וצ'ילה. פטרישיה פוליצר היא עיתונאית חשובה ופעילה בגד השליט פינקה. משפחתו של ארטסט פוליצר מקרומריו (Kromeriz) עדיין חיה במורביה.

היבט מדעי מעניין הוא שבני פוליצר הם מעין שבט שמקורו בכפר קטן יחיד. שם המשפחה היה קיים עוד לפני הצו של הקיסר יוסף השני אשר חייב את יהודי ארצו לאמץ שמות משפחה. ייתכן מאוד כי המאות הרבות של שבט פוליצר ברחבי העולם מהווים בית אב גנטי טהור הניתן למעקב במשך לפחות 12 דורות לאחור.

חשוב לציין שהקמת פסל החירות במבואות ניו-יורק התאפשרה בזמנה הודות להחתמה ציבורית שיוזם יוסף פוליצר.

דוב פור (פוליצר) פרופסור אמריטוס לזואולוגיה באוניברסיטה העברית נולד ברומניה ועלה ארצה ב-1960. הוא חקר הרצה בשטחי הזואולוגיה והביולוגיה הימית, והיה ממייסדי המעבדה לביולוגיה הימית באילת. כמוכן היה יושב-ראש של איגוד האוספים הלאומיים במדעי הטבע ומזכיר מדעי של מפעל הפאונה והפלורה של ארץ ישראל של האקדמיה הלאומית הישראלית. פרופסור פור פרסם מספר ספרים בנושאי מדעי הטבע. התעניינותו בהיסטוריה של היהודים במורביה היא פעילות שלאחר הפרישה, ורשימותיו האוטוביוגרפיות "שנות וולאכיה" עומדות להתפרסם בקרוב.
e-mail: dovpor@netvision.net.il

אחד מבני משפחת פוליצר היה בין הראשונים שהורשו להתיישב מחדש בעיר הבירה ברנו (Brno). מרכזים משפחתיים נוסדו במחוז ניטרה (Nyitra) בסלובקיה ובעיר ההונגרית מאקו (Mako). משם הם עברו לבודפשט ולוינה. ברישומי הגימנסיה של מיקולוב במחצית השנייה של המאה ה-19 מופיעים עדיין 9 בני פוליצר. קרן צדקה בשם קרן המל פוליצר, שנוסדה במאה ה-18 כדי לספק נדוניה לכלות יתומות, הייתה עדיין פעילה בתקופה שבין שתי מלחמות העולם. מיקולוב נכללה באזור הסודטים (Sudetenland) וסופחה לאוסטריה הנאצית ב-1938. האחרונים מבני פוליצר במיקולוב נשלחו לתרזיינשטאט.

כיום אין יהודים במיקולוב, אך האתרים ההיסטוריים היהודים במקום נשמרים בקפדנות.

מבין בני פוליצר המפורסמים נציין את חלוץ רפואת האוזניים המודרנית פרופסור אדם פוליצר מוינה, את איל העיתונות יוסף פוליצר, את הסופר הסוציאליסטי זיגיסמונד פוליצר, את המלחין והמחזיקאי אדולף פוליצר מבודפשט (מייסד התזמורת הפילהרמונית של לונדון), את הפילוסוף והפסיכולוג המרקסיסטי הצרפתי ז'ורז' פוליצר, שגורה בידי הנאצים, את המבקר הספרותי והסופר היינץ (יירזי) פוליצר מפראג (שבילה את שנות המלחמה באוניברסיטה העברית בירושלים), את הבלשן האמריקני רוברט לואיס פוליצר ואת המתמטיקאית רוזה פטר (Rozsa Peter) פוליצר מבודפשט. קיימת גם רשימה ארוכה, במיוחד של פליטים מוינה ומסלובקיה, שחלקם עברו לדת הנוצרית. רבים מבני פוליצר חיים היום בישראל ובאמריקה הצפונית, אך יש גם בני

יצחק לגדסמן מפוליצ' - סיפור מהמאה ה-18 במורביה

ברנד פוליצר
מתרגם מאנגלית

השנים את האדמות שנכבשו על-ידי ההבסבורגים מידי הטורקים במזרח ובדרום, וכאשר הגיע ב-1848 תור שוויון הזכויות האזרחי, התחילו האנשים לעבור בהמוניהם לפראג ובעיקר לוינה. רבים ממאורות היהדות האוסטרית, כגון פרויד, מאהלר וסטפאן צווייג, מוצאם ממורביה. העידן החדש שהביא עמו חריות אזרחיות סימן את הקץ לרבות מהקהילות הקטנות במורביה. זה היה גם גורלה של הקהילה בכפר-השוק פוליצ' (Politz), שהפסיק להתקיים בראשית המאה ה-20. אבל צאצאיו, בני משפחת פוליצר או פוליצר, התפזרו ברחבי העולם והגיעו למעמד בולט בתחומים רבים.

ההיסטוריה של הקהילות היהודיות במורביה, המחצית המזרחית של הרפובליקה הצ'כית היום, ידועה אך מעט. זהו סיפור של התפתחות שקטה יחסית שנמשכה ברציפות למעלה מ-500 שנה, מבלי לעבור את הפוגרומים והגירושים שהיו מנת חלקן של קהילות יהודיות אחרות באימפריה הגרמנית. היה שם רצף של מינהל עצמי ושל חיי דת ורוח, בתוך קרוב למאה עיירות וערים קטנות, שהיו מאוגדות תחת התקנות הקהילתיות של מועצה דתית שבראשה עמד "רב מדינת מעהרין" (Landesrabiner), ואשר פעלו בתוקף צווי הביורוקרטיה ההבסבורגית. לאורך כל התקופה שימשו קהילות מורביה מקלט קבוע לפליטים מגרמניה, מספרד, מתורכיה ומאוקראינה. יהדות מורביה יישבה במשך

זהו סיפור מהמאה ה-18 בפולין.

הקהילה הייתה קטנה. על-פי התקנות שנקבעו על-ידי המועצה (*Landsjudenschaft*) של יהדות מורביה, מדינת מעהרין, כל קהילה שהיו בה יותר מ-30 משלמי מיסים הייתה חייבת למנות לעצמה רב. פולין הייתה קטנה מדי לכך, אבל היה לה בית כנסת. הרוזנים פון ברכטהולד (*Counts von Brechtold*) שלטו בכפר-האחוזה הזה, כולל ביהודים שבו, וגם כאשר יהודים היגרו מחוץ לפולין הם עדיין היו נתיני הרחן. כבר משנת 1735 יש לנו רישום של אדם בשם מיכאל פוליצר, שהתגורר בעיר הרחוקה *Oradea Mare*, עיר שזכתה בתקופה שקטה אחרי גירוש התורכים. מיכאל פוליצר היה חייב לשלם את מיסיו לרחן של כפר הולדתו.

לרחן אלברט פון ברכטהולד היה "יהודי חצר" בשם ר' יצחק לנדסמן (*Isaac Landesmann*), שטיפל בענייני הכספים באחוזתו.

יצחק היה אורח רצוי בסירה התיידד עם הרוזנת, ששמה אינו ידוע. כמו כן לא ידוע לנו מדוע ניסתה הרוזנת, בסוף שנות ה-50 של המאה ה-18, לשכנע את יצחק להטביל את עצמו ואת בני ביתו לנצרות ובעקבות כך לקבל מעמד אצולה בחברה האוסטרית. במיקולוב (*ניקלסבורג*) הסמוכה, בירתה של יהדות מורביה, הוטבל באותה התקופה חיים ליפמן פרלין (*Perlin*) וקיבל ב-1746 את התואר ריטר פון זוננפלס (*Ritter von Sonnenfels*). יותר ממאה שנה לאחר מכן הוקם בויהן פסל של בנו יוסף (*Joseph*), אחד ממדינאי אוסטריה הגדולים. היטלר הסיר את הפסל ב-1938 וב-1945 הוא הוחזר למקומו.

ההיסטוריה אינה מספרת לנו מה היה טיבם של היחסים הקרובים שבין היהודי הרוזנת. על כל פנים, התנגד יצחק לנדסמן לדעיין הטבילה, על-אף מורת רוחה של הרוזנת. יצחק היה איש משפחה מסור, והיו לו כבר שני בנים, ירמיהו בן 6 ומרקוס בן 2, כאשר אשתו אסתר ילדה לו את לובל (*Loebl*) בכברואר 1760. הוא נדהם כאשר כומר הוידויים של סירת ברכטהולד הודיע לו בסוד כי הרוזנת הנקמנית שכנעה את מיילדת הכפר להכריז כי היא הטבילה בסתר את לובל הקטן כאשר הוציאה אותו לאוויר העולם.

המודיע הזהיר את יצחק כי הרוזנת מתכוונת לקחת את לובל ממנו ולגדלו בסירה כנוצרי. יצחק הזדרז לשלוח את שלושת בניו למקום מסתור באחת מהקהילות היהודיות הרבות במורביה. לכל עיירה היה אדון פאודאלי משלה, ואצילים אלה התנגדו בתוקף לכל התערבות בסמכויותיהם. שלושת הבנים היו עם כן מוגנים, אך יצחק נלקח באויקים לטירה.

מספר חודשים ישב יצחק בצניוק בעצרת ברכטהולד, ומאחר שלא נבע הוא הושם בעגלה והועבר לבית הכלא בזנוימו (*Znojmo*). בימי הביניים הייתה בעיר זו הפרטים על קורות משפחת לנדסמן נמסרו על-ידי S. Kohn בשבועון הוינאי *Neuzeit* בשנת 1864, ועל-ידי

קהילה יהודית גדולה מאוד, אך לאחר הגירוש של 1454 הפכה העיירה "נקייה מיהודים" (*Judenrein*). על-כן זה היה מקום בטוח לשמור בו אסיר יהודי. בזנוימו שמע יצחק כי אשתו ילדה לו בן רביעי, בשם יעקב. הוא מתאר את מאסרו במכתב לאשתו: "המפקד האזורי אמר כי הוא קיבל פקודה להתייחס אלי בחומרה, והוא מחזיק אותי בכלא כבול באויקים יומם ולילה וגם החרים את הרכוש המועט שלי, כיוון ששלחתי את ילדינו הקטנים אל מקום אחר.... כך אני חי היום וכך אני אבילה את שארית ימי..."

כאשת חיל אמיתית, המשיכה אסתר לנדסמן להילחם על משפחתה. ההודמנות באה כאשר הנסיך ובצל אנטון פון קאוניץ (*Wenzel Anton von Kaunitz*), הקצנר בעל ההשפעה של הקיסרית מריה תרזה, ביקר באחוזתו אשר בעיירה הקרובה ירמרץ (*Jarmeritz*). אסתר הצליחה להופיע בפניו ולהגיש בקשת חנינה לבעלה וכתוצאה מכך הוסרו מיצחק האויקים. לאחר מספר חודשים הוא שוחרר בערבות של 3000 פלורנינים. רק לאחר ראיון אישי בפני הקיסרית (שציוותה ב-1748 על גירוש כל הקהילה היהודית מפראג) הורשה יצחק לנדסמן, בשנת 1768, לקבל בחזרה את ילדיו ואת רכושו.

בשנת 1769, שנה לאחר זיכויו של יצחק לנדסמן, נשרף כל הרחוב היהודי (*Judengasse*) של פולין, כולל בית הכנסת הקטן הבני עץ. לנדסמן הפך לפטרון המיטיב של קהילתו הקטנה, ובנה מחדש את בית הכנסת, ומה שיותר חשוב – הוא הקים קרן להחזקת רב בקהילה. הרב האחרון של פולין, ר' שמשון ווהל מאייבשוץ, נפטר ב-1825. רק בנו הבכור של יצחק המשיך להתגורר בפולין, מאחר שלפי *חוק המשפחות* (*Familiantengesetz*), שהיה בתוקף עד 1848, רק הבן הבכור בכל משפחה הורשה להמשיך ולהתגורר בעיר אביו. מספר קבוע של 22 משפחות יהודיות הוקצה לפולין. אחד הצאצאים מהדור השלישי, היינריך לנדסמן, שנולד בניקלסבורג ב-1821, היה לפילוסוף וסופר מפורסם בויהן ובדרוזן (*Dresden*) תחת השם הספרותי היירונימוס לורם (*Hieronymus Lorm*). לורם היה אילם מלידה ולאחר מן גם התעוורר. הוא המציא אלפבית לאילמים עוורים, המבוסס על לחיצה ונקישה במקומות מסוימים על כף היד השמאלית.

קהילת פולין הצטמצמה מהר אחרי האמנציפציה של 1848, מאחר שרבים עברו לערים הגדולות, שהיו סגורות ליהודים לפני כן. בשנת 1869 התגוררו בה רק 40 יהודים. האחרון שזכר, בשנת 1913, היה גם הוא לנדסמן אחד, בשם ליאופולד. את בית הכנסת ע"ש משפחת לנדסמן הפכו לגימניה. בסירת ברכטהולד, שנבזזה בזמן המלחמה, אפשר לבקר היום. המצבות של משפחת לנדסמן עדיין עומדות בבית העלמין.

מ.ה. פרידלנדר (*M.H.Friedlaender*) בספר קורא הדורות אשר יצא לאור ב-1876.

לייב, הבן הצעיר של הגאון מוילנא. הייתי מופתע. מזה כמה שנים מטרידה אותי השאלה מדוע לא עלו קרובי משפחתו של הגר"א לארץ-ישראל יחד עם תלמידיו, בראשית המאה ה-19. לשאלה זו לא מצאתי עדיין תשובה מוסמכת, מלבד השערה שאתייחס אליה במקום אחר. עם זאת, משחיפשתי מצאתי שלפחות אחד מנכדיו של הגר"א, אכן עלה ארצה, והוא קבור בבית הקברות שעל הר-היזיתים בירושלים. מדובר בר' טוביה בנו של ר' יהודה לייב בן הגר"א, שנפטר ביום י"ד כסלו תרכ"ח (1867). העדות היחידה על הגעתו לירושלים של נכד הגר"א היא מצבה בחלקת הפרושים שעל הר-היזיתים. את המצבה ניתן לראות גם היום בחלקת הרבנים סמוך לקברם של ר' יוסף זונדל מטלאנא, של ר' שמואל מקלם (Kelm), אביו של ר' אריה לייב פרומקין ואחיו של ר' אליהו ראנגלער, וליד קברו של ר' יעקב ברלין, אביו של הנצי"ב (ר' גפתלי צבי יהודה ברלין) מוולוז'ין. מתוך השיחה עם אביגיל אסתר רוכמן התברר לי שהיא יודעת על דבר קיומה של המצבה. מידע נוסף שעלה מדבריה הוא כי בן או בת שעלו איתו ארצה, או מישהו מילדיהם חזרו יותר מאוחר לליטא, לעיירת מולדתם סעריי.

למעשה רישום המצבה ידוע. הוא נערך לפני כמאה שנים על-ידי ר' אשר לייב בריסק, והנוסח המדויק נדפס בספרו 'חלקת מחוקק', ירושלים, תרנ"ו, שורה י"ט, מצבה כ"ה. מלבד עדות זו, המצביעה על יחס הכבוד המיוחד שזכה לו ר' טוביה [הרב המפורסם], אין לנו עליו שום ידיעה נוספת - לא על שנת עלייתו, לא על מעשיו בארץ ולא על קורותיו טרם עלייתו.

תופעה זו של העדר מידע, אפילו על אישים חשובים, איננה חריגה בתולדות היישוב היהודי בארץ-ישראל. הדבר נובע מנדירות המקורות ההיסטוריים, וגם מעיד על חוסר המודעות ההיסטורית של בני הדור, שלא טרחו לתאר או לתעד את קורותיהם ואת מעשיהם. עם זאת, למרות מיעוט חומר המקורות, אפשר לאפיין קבוצות אוכלוסיה באמצעות התייחסותם לגניאלוגיה המשפחתית. בעוד שביהדות ה"מתנגדית" נמדד האדם בעיקר על-ידי גדלותו והשגיו בלימוד התורה, ולא כל-כך על פי מוצאו המשפחתי, הנה בקרב היהדות החסידית התייחסות שונה לחלוטין, שם בביו של הצדיק יורשים את קדושת אביהם ואת הכריזמה שלו, ולפיכך נמדד האדם על-פי שיוכו המשפחתי. על כן לא יעלה על הדעת שלא נדע דבר על נכדו של אדמו"ר חסידי כלשהו; ולעומת זאת כאשר מדובר בנכדו של הגר"א כל מה שידוע לנו הוא תאריך פטירתו ומקום קבורתו. וזאת במקרה הטוב.

המפגש המחודש עם פרשה זו המריצני לנסות לחפש מקור היסטורי אפשרי שיצביע על קיומו של האיש

לשם מה ממילים בתי כנסת רישום מדויק של העולים לתורה בשבתות ובחגים, רישום הכולל את שם העולה לתורה ואת שם אביו, ולעיתים גם את שם משפחתו או את מקום מוצאו?

יהיה מי שישב, שהדבר נעשה כדי שידעו הגבאים מה חובו של כל עולה ועולה ובכמה גדל תקציב בית הכנסת. אחרים יאמרו - כדי להזכיר לגודר את הפסוק: 'טוב אשר לא תידור משתדור ולא תשלם' (קהלת ה', 5). רישום זה יכול לשמש גם כנגד הטוענים כי אינם זוכרים מתי עלו לתורה בשנה האחרונה, וכי ממילא הגבאים מעלים רק את הקרובים להם - שלא לדבר על כך שמעולם לא זכו לקבל 'מפטיר'.

באמצעות רישום העליות יכול הגבאי היצירתי לקדם את הגיבוש החברתי ואת רגשות האחדות בקרב חברי הקהילה ולבדוק מי נוצח ולא בקרא לעלות לתורה זה עידן ועידנים. זאת כמובן אם הוא עושה זאת לפני שבת. אך מה קורה אם הגבאי, שעושה את תפקידו, יש לזכור, בהתנדבות, מחפש "קרבנות" לעלייה לתורה בעשר הזקות שבין 'קריאת שמע' לחזרת הש"ץ, או רק כאשר החזן מוביל את ספר התורה אל שולחן הקריאה ומפלט בקושי את דרכו בין המתפללים? במקרים כאלה יזכו בעליות מי שבולטים בשטח, מי שיושבים ליד המעברים, מי שלא עושים בעיות ומוכנים תמיד לעלות, אורחים מסכנים שהגיעו באקראי לבית הכנסת, ובעיקר הכהנים והלוויים הקבועים.

לאחרונה עלה בדעתי שפנקס רשימות העולים לתורה יכול לשמש גם למטרות אחרות.

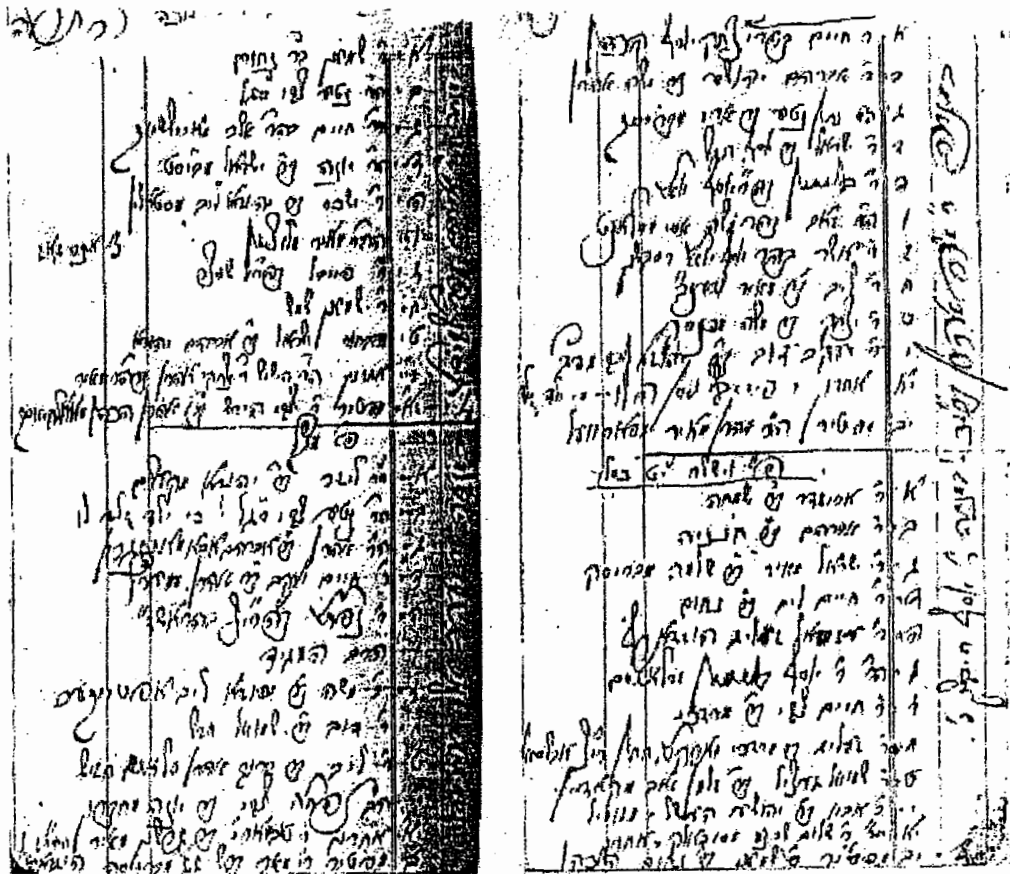
לפני זמן מה פנתה אלי צעירה בספריה הלאומית וביקשה לשוחח עמי. תוך כדי עמידה במסדרון המכון לכתבי-יד עבריים אמרה לי: "אני דור שמיני לגאון מוילנא, ואני מחפשת מקורות ארכיוניים על משפחתי, אמרו לי שאולי אתה תוכל לעזור לי." הרמתי גבה כלא מאמין. הזמנתי אותה לשבת וביקשתי שתסביר לי כיצד היא מתייחסת לגאון מוילנא. חששתי שמא מדובר בעוד ניסיון של חיפוש שורשים אופנתי שמבוסס על שמועות רחוקות ועל אשליות גניאלוגיות שאין בהן ממש.

מסתבר כי היא אכן צאצאית לגאון מוילנא. שמה של הצעירה אביגיל אסתר רוכמן. אביה, שאינו יותר בין החיים, נולד בעיירה סעריי (Seirijai) שבליטא, עלה לארץ-ישראל לאחר השואה. האב, שניצל מהשמדה הודות לכך שמשפחתו ברחזה ליערות, התחנך בארץ במוסדות 'עליית-הנוער', שרת בצה"ל, הקים משפחה בחיפה, ומעולם לא הטרידה אותו שאלת מוצאו. באחרית ימיו סיפר לכתו, שחזרה בתשובה לאחרונה, כי הוא זוכר במעורפל מסורת משפחתית, שעל-פיה אמו לבית רצ'קובסקי הינה צאצאית לבית ר' משה יורברסקי שהוא בנו של ר' טוביה, מי שהיה בנו של ר' יהודה

'בית-יעקב' הוא אוצר נדיר וחשוב למחקר הגיאולוגי של בני ירושלים במחצית השנייה של המאה ה-19, שלא נעשה בו, למיטב ידיעתי, שימוש עד כה. ולבסוף, אולי בעקבות רשימה קצרה זו, יתגלה כי משהו מבני המשפחות הירושלמיות הוותיקות מחזיק ברשותו את פנקס העולים לתורה בבית הכנסת 'בית יעקב' שבחצר החורבה, מן השנים תרכ"ד - תרל"ד (1864-1874). ואולי יימצא גם משהו שיש לו מידע אישי שיוכל לסייע לאביגיל אסתר רוכמן?

ד"ר אריה מרגנשטרן יליד תל-אביב, בעל תואר ד"ר במחלקה לתולדות העם היהודי (האוניברסיטה העברית בירושלים). הוא היה מפקח-מרכז של הוראת ההיסטוריה במשרד החינוך והתרבות, חוקר בכיר במרכז דיעור של האוניברסיטה העברית בירושלים ועמית בכיר במרכז שלם בירושלים. ד"ר אריה מרגנשטרן הוא מחבר הספרים "משיחיות ויישוב ארץ-ישראל" (ירושלים תשמ"ה), "גאולה בדרך הטבע - תלמידי הגר"א בארץ-ישראל 1800-1840" (ירושלים תשנ"ז), "מיסטיקה ומשיחיות - מעליית הרמח"ל עד הגאון מוילנא" (ירושלים תשנ"ט).

ומעשיו בירושלים. תוך כדי חיפושים בזכרתי שלפני מספר שנים נתקלתי בארכיון עיריית ירושלים בצילום פנקס ישן של רישום העלויות לתורה מבית-הכנסת 'בית-יעקב' שבחצר חורבת ר' יהודה חסיד. בית כנסת זה היה, כידוע, מקום התפילה המרכזי של העדה הפרושית בירושלים. מיהרתי לארכיון העיריה ואף מצאתי את צילום הפנקס. אך להוותי נתברר לי שהרישומים בפנקס התחילו שש שנים לאחר פטירתו של ר' טוביה, והוא מכסה רק את השנים תרל"ד - תרס"ה (1874-1905). עיון בפנקס זה, המכיל מאות דפים ואלפי שמות, חושף את שמותיהם של בני העדה הפרושית בירושלים באותם ימים. ייתכן מאד שרשומים בפנקס גם עולי-רגל ותיירים שהגיעו ארצה, מליטא ואין לנו מידע עליהם מכל מקור אחר. עם זאת, המידע המצוי בפנקס זה רב, והוא כולל, כאמור, רישום מדויק של שם העולה לתורה ושם אביו ולעיתים שם המשפחה ומקום המוצא. בכמה דפים מצאתי מידע על שבתות-חתן ובני-מצווה, וכן על עולים לתורה בעקבות לידת בנים ובנות וקשרים משפחתיים אחרים, שאין למצוא כמותם אפילו ברישומי מפקדי אוכלוסין מאותה תקופה, כגון מפקדי מוגשיפּוּרִי. בקיצור, פנקס העלויות-לתורה של בית-הכנסת

דף מתוך פנקס העולים לתורה בבית הכנסת "בית-יעקב", ירושלים, תרל"ה (1875)

רישום כתובות המצבות ותיעוד בתי עלמין יהודיים בפולין

בנימין יערי

מתוך "דפי מידע לנוער המבקר בבתי העלמין על אדמת פולין".

עלמין, לעתים קרובות עוד לפני בית הכנסת. הדבר היה כרוך קודם כול בקבלת רשות מהשלטונות וברכישת קרקע, דבר שעלה לרוב במאמצים גדולים ובכסף רב. אולם ידועים גם מקרים, ששליט שהיה מעוניין בהתפתחות היישוב היהודי במקום עזר לקהילה ואף תרם לפעמים חלקת אדמה להקמת בית עלמין. בתי הקברות הוקמו בדרך כלל בקרבת מקום לשכונת היהודים, וכיום יש מהם הניצבים במרכז היישוב, אך יש מקומות שבהם בית העלמין היהודי מבודד ומרוחק ממרכז היישוב, והתחברה אליו היא בעייתית וקשה. לפי החוק הנהוג היום בפולין הבעלות על בתי העלמין היהודיים היא בידי אחת מתשע הקהילות היהודיות הקיימות רשמית והרשומות מחוק בפולין. לפי חוק קודם, הבעלות על בתי העלמין היתה בידי השלטון המקומי ובהשגחת "הקונסרבטור המחוזי של גבסי התרבות". בפועל, לתשע הקהילות היהודיות הרשמיות אין כיום קשר לדוב בתי העלמין ברחבי המדינה. במקומות מספר מוכנים בני המקום להושיט יד לעזרה, ויש הפועלים במרץ וברצון בעניין. המכון ההיסטורי היהודי בוורשה והעומדים בראשו מקדישים מרץ, תשומת לב ועבודה רבה לנושא זה.

מצבם של בתי עלמין יהודיים היום

בתי הקברות או חלקים מהם ששרדו הם בדרך כלל מוזנחים, אינם זוכים לתחזוקה שוטפת, והצמחייה הפראית משתלטת על מרבית השטח. על פי רוב מיתחם בית העלמין אינו מגודר והוא משמש לנוער כמקום מפגש ולמשחקי כדורגל וכו'. גם אנשים מפוקפקים מוצאים שם מקום מפגש ומסתור מפני החוק. אבל יש בתי עלמין ששלטונות המקום משגיחים עליהם, מדי פעם פועלים לאחזקתם השוטפת וגם דואגים שיהיה סגור. בחלק מהמקומות קיים שלט המודיע היכן מצוי המפתח לכניסת מבקרים. ארגונים יהודיים יוצאי העיירות של בתי הקברות ששרדו, מממנים ומארגנים במספר מקומות את עבודות השיפוץ ואחזקת בית העלמין.

רוב המצבות הנמצאות היום בבתי העלמין עשויות מאבן חול פולנית. מצבות השיש או הגרניט נלקחו מהמקום. נגנבו מצבות שלמות וגם נעקרו חלקי מצבות העשויים אבן טובה. שונה המצב בבתי העלמין של הערים הגדולות, שם לפחות במרכז בית העלמין שרדו חלק מהמצבות העשויות מאבן משוחזרת, ומצבות מפוארות עדיין קיימות.

רוב המצבות הניצבות במקומן מכוסות פיח ולכלוך, צמחי פרא ופטריית. הרוחות והגשמים מזקו את החקוק על גבן. אבל בעזרת מים וחומרי ניקוי, כלי עבודה

העם היהודי שהושמד בשואה, חי על אדמת פולין כאלף שנה, יצר תרבות וערכים, בנה ערים ויישובים, הקים קהילות, מוסדות ציבוריים, ארגונים לעזרה הדדית, השכלה, תרבות ומשק כלכלי לתפארת.

המסיריים בפולין היום נתקלים במעט עקבות מוחשיים של עמנו, פרט למספר אנדרטות ומוזיאונים בודדים, וגם כרזות נאצה בחוצות נגד העם שאינו יותר שם. בתי העלמין היהודיים שעדיין נותרו הם השריד הפיזי היהודי הבלוט בשטח פולין של היום, וכאן החשיבות הגדולה של בתי העלמין האלה, כאות וסמל לדורות רבים. המעט ששרד היום בבתי העלמין עתיד אף הוא להיעלם, מסיבות שתלויות בבני אדם, בזמן ובטבע.

במהלך השואה ואחריה נהרסו מרבית בתי העלמין בודדו בידי שונאי ישראל ובראשם הכובש הגרמני. אחרי המלחמה נמשך הרס בתי העלמין וסילוק המצבות. אנשי המקום, לרוב רודפי בצע, גולו כל אבן בעלת ערך ובמיוחד אבני שיש. כיום אין כבר אבני מצבות יקרות, ומדי פעם גונבים אף מצבות פשוטות מבתי קברות יהודיים, לשימוש כחומר גלם למצבות חדשות ולשימושים אחרים. גם הטבע נלחם בקיום בתי העלמין: רוחות וגשמים, סערות וברקים, צמחים ובעיקר שורשי עצים הורסים ועוקרים מצבות.

חייבים לציין עם זאת, שבמקביל לכך גורמים שונים, מקומיים ועולמיים, נוצריים ויהודיים, פועלים רבות בשנים האחרונות לשיקום בתי עלמין יהודיים. וישנם אלו האומרים היום בפולין שאין ללמוד את ההיסטוריה של פולין בלי להכיר את תולדות היהודים ואין להעריך את התרבות הפולנית בלי ללמוד את תרומתם הגדולה של היהודים בנושא זה.

ולמרות זאת נראה שעתיד בתי העלמין מוטל בספק. הדרך היעילה והמעשית לשימור לדורות הבאים את הערך ההיסטורי והתרבותי הרב שבבתי העלמין היא התייעוד.

בזמן האחרון פועלים גורמים שונים לתייעוד בתי העלמין היהודיים, על ידי צילום ורישום מצבות, פרסום מחקרים וספרים ולאחרונה גם על ידי הפצת המידע באינטרנט.

זוהי עבודת קודש ומתן כבוד לאלה שקבורים שם. אחרי השמדת הקהילה אין מי שיפקוד את קברי האבות. בדרך זו אנו מכבדים ומנציחים את זכר הקהילה שחרבה - ואולי החשוב מכול, יוצרים כלי קשר לדורות ההמשך ולאנשים המחפשים אחרי שורשי משפחותיהם. כאלה הולכים ורבים בשנים האחרונות ברחבי העולם.

בתי העלמין בפולין

כל קהילה יהודית שאפה עם היווסדה להקים בית

וכלי עבודה, נסענו ביחד עם דודי שלמה בירנשטוק לטומאשוב. במשך חודש ימים של עבודה מאומצת, בעזרת פולנים אזרחי העיר ומתנדבת היסטוריונית צעירה מברלין, דר' ביאטה קוסמלה (Beata Kosmala) הצלחנו להרים מצבות רבות, לנקותם ולהעתיק את הכתובות של למעלה מ-1000 מצבות (כולל המצבה של סבתי, שנחשפה גם היא בעת העבודות).

בחזורי ארצה עיבדנו את החומר שהבאנו משם ובעזרת מתנדבים הוצאנו ספר על בית העלמין בטומאשוב. הספר חולק ליוצאי העיר בארץ ובתפוצות והגיע למתעניינים רבים, למכוני מחקר ולמוסדות להשכלה גבוהה בכל העולם שמצאו עניין בפרסום זה.

לבקשת מספר ארגוני יוצאי ערים בפולין ובתמיכתם תיעדנו בתי עלמין נוספים: צ'נסטחוב, סטארוכוביצה, אוסטרוביץ, קרקוב, אינובלודז', זבירזה, ורשה, קשפיצה, שידלוביץ, גרוז'יסק-מאזובייצקי, וגומבין (Czenstochowa, Starachowice, Ostrowice Sw., Krakow, Inowlodz, Zawiercie, Warta, Krzepica, Szydłowiec, Grodzisk Mz. Gombin).

התיעוד בשתי הערים האחרונות התבצע ביוזמת הגברת עדה הולצמן, שהתמסרה לפעילות זו ובמיוחד פעלה להעלות את החומר לאינטרנט. לפרסום החומר באינטרנט יש הדים רבים. עשרות אנשים ברחבי העולם, ברובם צעירים, מחפשים שורשי משפחתם וקשר לעברם. רבים פונים אלינו באינטרנט ובמכתבים.

והרבה סבלנות, אפשר לפענח את החקוק על גבי המצבות הללו. גיר שמורחים על שטח המצבה מקל את הקריאה. מצבות שנפלו או ששקעו וכוסו בשכבות של עלי שלכת, קל לקרוא את החקוק בהן לאחר שהורמו ונוקו מעפר כי נשמדו באדמה במשך שנים רבות.

הנתונים ודברי ההספד שעל המצבות ניטשטשו בחלקם במשך הזמן. יש מצבות שהיו צבועות בצבע והוא התקלף יחד עם החקוק על המצבה. במקומות אחדים נשאר הצבע, ובמיוחד נשארו מצבות בנות יותר ממאה שנה, שהאותיות בהן צבועות בזהב ומוסיפות הוד ויופי למזכרות העבר.

הקשר שלי לרשא

ב-1994 הגעתי לעיר נעורי טומאשוב-מזובייצקי (Tomaszow-Mazowiecki) בחיפוש אחרי הקבר של סבתי. לא הצלחתי למצוא את מבוקשי.

בעיר התעשייה טומאשוב חיו לפני השואה כ-13,000 יהודים, ורובם נספו בשואה. כ-250 מצבות בלבד נשארו עומדות בבית העלמין, מכוסות בצמחה עבותה, פיח ואבק. חזרתי ארצה מתוך החלטה להמשיך בחיפוש. התייעצתי עם מומחים לשימור אבנים, עם מהנדסי כימיה ועם אנשי חברת קדישא ורבים בנושא נוהלי קבורה.

לעזרה הטכנית במקום יצרתי קשר עם שלטונות העיר טומאשוב ואנשי כמורה קתולים, הממונים על בית קברות נוצרי, הצמוד לבית העלמין שלנו.

באוגוסט 1995, מצוידים בידע, תוכנית עבודה, חומרים

מצבה שנשתמרה כתובתה

הסיפוק במלאכה זו הוא גדול, ונוצר קשר לעבר ולזכרן של הקהילות שהושמדו בשואה, כדברי הפתגם האומר: "העתיד טמון בעבר".

מבנה המצבות

מרבית המצבות הן לוח מלבני הניצב על בסיס הקבר הבנוי בטון או לבנים. הקצה העליון של המצבה הוא בדרך כלל מעוגל, לעיתים גם מגולף, ובתוך הקשת העליונה מופיע לרוב סמל.

מצבות מודרניות יותר מתגשאות לגובה, והקצה הוא משולש. ברבות מהמצבות הטקסט מופיע גם בפולנית ובשנים עד גמר מלחמת העולם הראשונה גם בגרמנית. מצבות נדירות יותר הן בצורת סארקופג או מבנה של אוהל בנוי, שהוקם בדרך כלל על קברי צדיקים ורבנים מפורסמים. ידוע שהיו גם מצבות מעץ, אבל הן נאכלו עם הזמן. במקומות בודדים יש מצבות יצוקות ברזל.

סמלים וגרסיקה על המצבות

לפי המסורת ודיני התורה אסור באומנות הפלסטית היהודית ליצור דמות אדם. מגבלה זו מצאה מקומה בביצוע הגרפי של מצבות בבתי עלמין יהודיים. להלן מספר דוגמאות לעיסורים על מצבות. כפות ידיים מברכות מציינת שהגפטר הוא כהן. יד המחזיקה כד או קערה מציינת שהגפטר הוא לוי. כסת דיו היא סמל שהגפטר היה סופר סת"ם. בעלי חיים

וציפורים מופיעים לרוב על גבי מצבות, ובראשם האריה, המסמל ביטחון ושלטון. ציפורים מופיעות על מצבות רבות של נשים. בולסת היא ציפור הפורשת כנפיים ומאכילה אפרוחים, שמופיעה על מצבות של אימהות צעירות שהשאירו אחריהן ילדים קטנים. גם פמוטים ונרות הם סמלים הנפוצים על מצבות נשים. ספרים הם סמל נפוץ על מצבת גבר, והם מצביעים על כך שהגפטר שהיה תלמיד חכם.

מעצבי המציבות נהגו לחתום את שמם על גבי המצבות, כמנהג האמנים לחתום על יצירתם או לשם פרסום מסחרי.

במסורת היהודית נהוג היה לעלות על קברי אבות. גם זה נגזל מבני הקהילות שחיסלו הנאצים בשואה. בתיעוד בתי העלמין, אולי ביתן לתקן במקצת את הגזירה. יישר כוח ותודה לאלה שעושים בתיעוד בתי עלמין.

בנימין יערי הוא יליד פולין, ניצול שואה. כילדותו קיבל חינוך יהודי ועברי, ועם עלייתו ארצה בשנת 1945 התנדב לשורות "ההגנה", ושירת כצבא במלחמת העצמאות. זה יותר מ-25 שנה הוא מופיע בהתנדבות לפני תלמידי בתי ספר וביחידות צ"ה במתן עדות על השואה ולימד לקחי השואה, במסגרת תנועת "לפיד". כ-10 השנים האחרונות הוא נוסע מדי שנה לפולין לחדש, ועוסק בתיעוד בתי העלמין.

פיתוח ספרייה גניאלוגית יהודית:

הספרייה של החברה הגניאלוגית הישראלית כמקרה מייצג

הד"ר יוסף קסר

מחנך במגנטיות

הציבוריות, בעקבות העובדה שחלק גדול מהחיפושים בספרי עיון בספריות נגעו לתולדות המשפחות ולנושאים בעלי עניין מקומי. אוספים אלה כוללים קטעי עיתונים, מוטוגרפיות, מפות וצילומים, והם התפתחו במשך הזמן והפכו למדורים להיסטוריה וגניאלוגיה במסגרת הספריות הציבוריות והממלכתיות. חלק מהאוספים האלה נמצאים גם באינטרנט.

אוספי יודאיקה בספריות האוניברסיטאיות מהווים מקור נוסף למחקר באמצעות האינטרנט. ניתן למצוא בהם עיתונים, דישומי נתונים בסיסיים, מפתחות של רישומים לפי אזור או לפי מדינה, ספרי הדרכה, מפקדי אוכלוסין, רשימות נוסעים, רישומי בתי עלמין, ספרי טלפונים, תולדות משפחות ואילנות יוחסין, כתבי-עת, אטלסים, ולאחרונה גם החומר הגניאלוגי שבידי המורמונים.

החוקר הגניאלוגי גילו כגיל חקר האדם. התנ"ך מציג לנו דוגמה מאלפת של רישום אילנות יחסין, בצורה נגישה ומובנת לכול. מאחר שלא נעשו לאחרונה עדכונים לרישומים הללו, אנו עוסקים היום בחקר תולדות המשפחות בעבר הקרוב יותר.

מקורות גניאלוגיים וטכניקות מחקר הם בישראלים במה שנוגע לתנות, תרבויות ולאומים. הם כוללים ראיונות עם בני משפחה, סיפורים הנמסרים בעל-פה, וכן תיעוד רשמי כגון לידות, פטירות, מפקדי אוכלוסין, אזרחות ודו"חות מס-הכנסה. מאמר זה עוסק במקורות המיוחדים לחקר הגניאלוגיה היהודית, ומתכוון להראות איך משאבי הספרייה של החברה הגניאלוגית מהווים דוגמה טובה למקורות אלה, דווקא כאן בארץ ששפתה היא שפת התנ"ך.

ספריות גניאלוגיות התחילו כחלק מאוספי הספריות

אלה, קיימים רישומים עירוניים וממשלתיים, וכן רישומי בתי העלמין, המהווים תיעוד עיקרי בשביל החוקרים.

שני מקורות אחרים הם פרוייקט "הסיפורים שבעל-פה" במסגרת המכון ליהדות בת-זמננו באוניברסיטה העברית בהר-הצופים, ובית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים, המקבל, במסגרת "חוק עותקי חובה", שני עותקים מכל מה שיוצא לאור בישראל, ובהתאם למדיניות הרכישות שלה מקבל וקונה ספרים וכתבי-עת בעלי עניין יהודי מכל העולם.

לשם מה יש צורך בספריה גניאלוגית יהודית מיוחדת, כאשר כל המקורות הנ"ל קיימים ונגישים לחוקר? במאמר זה אני מקווה לענות על שאלה זו.

לפני המהפסה הטכנולוגית המאפשרת גישה לנתונים רבים בלחיצת עכבר, לא היה הרבה פנאי לחוקר לבקר בכל המקומות הללו. חלק מהמקורות גם לא היו ממוינים כהלכה ולא היו מקוטלגים, כי לא היתה קיימת קבוצה של ספרנים וארכיונאים מקצועיים או אמצעים לשלם להם. החוקרים נטו ללקט בעצמם מתוך המקורות את התיעוד, שכלל רישומים חיוניים, קטעי עיתונים, צילומים, אילנות משפחה, ספרים, מפות וכתבי עת. אילנות יוחסין נכתבו ביד, בפורמט של גרפיקה או בצורת ספר. ניצולי העיירות במזרח אירופה כתבו ספרי "זכור". נוסדו אגודות או עמותות משפחתיות, כמו משפחות יפה והורוביץ, משפחות מבני מגורשי ספרד כמו שאלתיאל ואבולעפיה, וכן משפחות ממצרים, יוון וצפון אפריקה (בספרייתנו מצוי תיעוד על משפחות אלה). כמו-כן התקיימו מפגשים משפחתיים, בארץ ובעולם, ויצאו לאור עלונים וחומר אחר, המתעדים מפגשים אלה. לא כל החומר הזה נמצא בספריות, במכונים ובארכיונים המוזכרים לעיל, וכך הפכה ספריית החברה הגניאלוגית הישראלית דה פאקטו לספריה העיקרית לשימור החומר החשוב הזה. הספריה התחילה לפעול עוד לפני שחומר ממוחשב בכמות עצומה הפך לנגיש באינטרנט. היום, פיתוח האינטרנט הוסיף הרבה מאוד לערך האוסף הגניאלוגי שבספריה.

אל מייסדי החברה הגניאלוגית הישראלית, המבוססת כולה על עבודת התנדבות, הצטרפו אנשים בעלי עניין ובעלי כשרים מגוונים. אחד מהם הוא מר ראובן נפתלי, שפיתח תוכנה למיחשוב רשימות הספרים ומקורות המחקר שבספריה, על-פי שיטת המיון המתוארת לעיל. החומר כולל גם מאמרים, תעודות, כתובות, קשרים וכו', והוא מסודר לפי מדינות או SIG (קבוצות דיון מיוחדות). אוסף משני זה מכיל גם הרבה חומר ארכיוני ונתונים על ארכיונים, והחוקרים עושים בו שימוש רב. התוכנה שפותחה היא תוכנה פשוטה, ואין בה אפשרות חיפוש. עדיין לא הוחלט באיזו שיטת מיון להשתמש (Dewey או LC), והשיטות השונות שפותחו עבור אוספי יודאיקה אינן מתאימות למחקר גניאלוגי,

כל אלה הם בגדר חומרי יסוד למחקר גניאלוגי, אך יש להוסיף לכך ספרי זיכרון וספרי זכור, ספרות השואה ודפי העד של "יד ושם", וספרות על השושלות הרבניות. קיים עוד חומר עיון יהודי ספציפי, כגון אטלסים, מילונים ביוגרפיים, אנציקלופדיות, דפי-מידע, וכתבי העת של החברות הגניאלוגיות היהודיות בעולם. ואחרון אחרון חביב, אתר ה-JewishGen, שהוא האתר החשוב ביותר והמפותח ביותר לגניאלוגיה היהודית, המכיל קובצי מידע, בסיסי נתונים, ארכיונים וכו' – בסיכום ספריה גניאלוגית יהודית בעלת תועלת והיקף עצומים. הוא עובד בשיתוף פעולה עם הארגון הבינלאומי של החברות הגניאלוגיות היהודיות.

החברה הגניאלוגית הישראלית נוסדה בשנת 1984 כתוצאה ממספר פגישות בלתי פורמליות של חברים שעסקו בחקר תולדות משפחותיהם. מייד עם היווסדה, הוציאה החברה עלון דו-לשוני (עברית ואנגלית) שהתפתח לכתב העת "שרשרת הדורות". כבר בתחילתה, קיימה החברה הרצאות חודשיות בנושאים הקשורים לגניאלוגיה, וסיכומיהן פורסמו בכתב העת של החברה. בעזרת תוכנה מיוחדת של UNESCO הוכן מפתח ל-14 הכרכים הראשונים, שמהווה מקור ביבליוגרפי מצוין. המפתח בנוי לפי נושאים, שמות משפחה, שמות מקומות וכו'. כתב עת זה, יחד עם אוסף קטעי העיתונים, אילנות יוחסין וספרים שנתרמו לחברה, היוו את הגרעין של ספריה מיוחדת המוקדשת לגניאלוגיה יהודית.

ראשית פעולתה של החברה הגניאלוגית הישראלית התרחשה בזמן שעלתה הפופולריות של המחקר הגניאלוגי הכללי ושל חקר הגניאלוגיה היהודית באופן מיוחד. להתפתחות זו מספר גורמים: פתיחת הארצות הקומוניסטיות של מזרח אירופה למערב וכתוצאה מכך גישה קלה יותר לארכיונים, ההתעניינות המחודשת בשואה, ומשפטי התביעות הכספיות ממדינות הציר לשעבר. משפטים אלה כללו תביעות ביטוח, תשלומים על עבודות כפייה ותביעות על רכוש גנוב, הן רכוש פרטי והן רכוש שהיה שייך לקהילה. חשיבות התיעוד עלתה יותר ויותר, והגישה לרשימות של שמות ושל מקומות נהייתה חיונית. הפיתוח הטכנולוגי, הכולל את הפקס, האינטרנט וקלות התנועה בין הארצות, הוא לעור רב בחקר המשפחה.

עם קיבוץ הגלויות בישראל, נוסדו כבר בשנים הראשונות של המדינה אגודות לפי מקום המוצא. במסגרת אגודות אלה יצאו לאור עלוני מידע, חוברות, ולעתים גם מונוגרפיות, ונוסדו ארכיונים, לדוגמה הארכיון של יהודי ליטא, הממוקם בתל-אביב. עיתונים ביידיש, לדינו ושפות אחרות שהיו מופיעים בגולה המשיכו להופיע בארץ. בשנות החמישים הופיעו כאן למעלה מ-35 עיתונים בשפות שונות, המהווים מקור חשוב ביותר למחקר הגניאלוגי. האגודות שהוקמו פיתחו גם ארכיונים, שחלקם שולבו בספריות של מוסדות מחקר יותר גדולים. נוסף לארכיונים "אזוריים"

המתפשט לתחומים שונים כמו גיאוגרפיה, משפט, רישומים ממשלתיים ועוד.

הספריה מכילה היום למעלה מ-400 פריטים. קיים גם חומר מוקלט רב, כמו קלטות-שמע של כנסים גניאלוגיים וקלטות וידאו בנושאים שונים הקשורים לגניאלוגיה יהודית. מאחר שאנו עובדים בהתנדבות ותקציבנו מוגבל, מדיניות הרכישה מבוססת על השגת פריטים במתנה ורכישות מזדמנות בזמן השתתפות בכנסים גניאלוגיים ובביקורים בארכיונים. הפריטים שבספריה ניתנים בהשאלה לחברים, ומר נפתלי ואנכי עונים על שאלות שמתעוררות.

אוסף כתבי העת הוא מיוחד במינו, והוא מבוסס על תוכנית חליפין עם חברות גניאלוגיות יהודיות ברחבי העולם. נוסף לכך אנו מקבלים הודעות, דפי מידע ממוזיאונים וממכונים, וכך חוברת הדרכה היוצאות לאור לעתים מזדמנות מטעם הארכיונים השונים. אנו מקבלים כיום קרוב ל-100 כתבי-עת, שחשיבותם היא בעיקר בשמות המשפחות שנחקרות. מספר רב של יהודים היגרו ממזרח וממרכז ארופה לצפון אמריקה, לאמריקה הלטינית, למערב אירופה, לישראל ולאוסטרליה. כתבי העת הם אמצעי קשר גיש ולא יקר, שדרכו ניתן לברר שאלות העולות מן המחקר הגניאלוגי. כתב העת של החברה הגניאלוגית הישראלית, "שרשרת הדורות", מפרסם סיכומים, בעברית ובאנגלית, של רוב כתבי העת הגניאלוגיים היהודיים, ובכך מתרחבת עוד התפוצה שלהם.

האם יש עתיד לספריה קטנה ומקצועית כמו ספריית החברה הגניאלוגית שלנו, בעולם הטכנולוגיה המפותח כל-כך? המענה טמון במושג הספריה הוירטואלית. אתר

האינטרנט של החברה הגניאלוגית הישראלית מספק היום מידע על מצב המחקר הגניאלוגי בישראל ומספק גם קישוריות לחומר הממוחשב בארכיונים, במכונים שונים, במוזיאונים ובספריות. הספריה שלנו, בהיותה ממוקמת בירושלים, אינה זמינה לחברינו ברחבי הארץ, והאינטרנט מאפשר היום לשמר את הספריה בפורמט חדש. אם הספריה הלאומית בפרס הגיעה להישג העצום של העלאת כל הספריה באינטרנט, אפשר להניח שגם השאיפה הצנועה של הפיכת ספרייתנו לספריה וירטואלית תוכל להתגשם.

הספריה הגניאלוגית שלנו, שהתחילה באוסף של סיכומי הרצאות שניתנו בפגישות החודשיות של החברה, התפתחה והיזה היום מקום שאפשר להתחיל בו מחקר בתולדות המשפחה, ולהגיע בסופו של דבר למחקר בארכיונים לא רק בארץ אלא בכל המקומות שיהודים התגוררו שם אי פעם. עם פיתוח אתרי האינטרנט היהודיים, מציעה חברתנו הדרכה גם בתחום זה. אם להשתמש במונח מהאינטרנט, הייתי מאפיינת את ספרייתנו הגניאלוגית הקטנה כקישורית המספקת שירותים בדומה לספריות הגדולות, אך בצורה מרוכזת יותר סביב נושא הגניאלוגיה.

נספחים

ראה נספחים בסוף הנוסח האנגלי של מאמר זה.

הרייט קסו היא ספרנית מדיה בספריית בלומפילד למדעי הרוח והחברה באוניברסיטה העברית בירושלים, קמפוס הר הצופים. מאמר זה הוגש בכנס של הפרדציה הבינלאומית של התאחדות הספריות (IFLA) שהתקיים בירושלים בתאריכים 8-13 באוגוסט 2000.

י"אמה לך למנעז את כספך לחקור את אילן המשפחה שלך?
לך לצטוק בפוליטיקה ויריביק יצלו זאת בשילוף!
(ארק טווין)

חקר שם המשפחה מיימי, על בסיסיו השונים

מרגריטה מיימי פרס
מתרגום מאנגלית

מוקדש למשפחה שבקושי הכרתי

הארכיון של Tossa de Mar, גירונה, רישומי הכנסיות מתחילים בסוף המאה ה-16. בחיפוש אחרי אבותי הגעתי לעיר Cassa de la Selva בגירונה, שם מצאתי מידע על סבי שלפני 7 דורות, מיימר, ולעיר Tossa de Mar בקוסטה ברובה של גירונה, משם היגר הסב של סבי לפורטו-ריקו בתחילת המאה ה-19.

התיאוריה הספרדית

השם Maymi/Maimi מופיע באינדקס שמות המשפחה היהודיים, בספר "שמות יהודי מרוקו" של אברהם לרדו (Les Noms des Juifs du Maroc by Abraham I. Laredo). הוא טוען כי השם נגזר מהמילה העברית "מים" ומתייחס ליסוד המים או הים. מיימי מופיע גם בספרים אחרים, המובאים בסוף מאמר זה. מקורות ספרדיים מציגים רב בשם מיימן במצרים, במאות ה-12 וה-13.

מספר ספרות לגבי התיאוריה הנ"ל

התהוות קטלוניה היתה תהליך ממושך, שקשה לקבוע את תאריכו המדויק. ידוע שהוא התחיל במאה התשיעית, בזמן ממלכתו של קארל הגדול. יישובים יהודיים היו קיימים בחצי-האי האיברי כבר בתקופה היוונית-רומית, כאשר חזרה ירושלים על-ידי טיטוס, בשנת 70 לספירה. ההתיישבות הראשונה לאורך חוף הים התיכון הכתה שורשים בערים אמפוריאס, מאטארו, טאראגונה, אדרה, מלאגה, קדיז ומרידה (Ampurias, Mataro, Tarragona, Adra, Malaga, Cadiz and Merida).

בשנת 888 היו 25 משפחות יהודיות בעיר גירונה. במאה ה-12 היתה הקהילה היהודית של גירונה אחת מהחשובות בספרד, והגיעה לשיא כאשר התפתחה שם הקבלה. גירונה היתה ידועה כ"עיר ואם בישראל". גם בעיר לה ביסבאל היתה קהילה יהודית חשובה.

הדיעות חלוקות לגבי האפשרות של קשר בין השם מיימי והשם מיימו. לדעת אחדים יש לשני השמות האלה שורש משותף, ולדעת אחרים, המתבססים על אותה אטימולוגיה, אלה שמות נפרדים על-אף הדמיון הפונטי ביניהם. מיימו נראה יותר קרוב למימו. כפי שכבר נאמר, מיימי נגזר מהמילה מים, ואילו מימון מן המילה העברית מימן.

שמות משפחה ספרדים היו מפותחים היטב באראגון בשנת 1213, ורובם נגזרו מהעברית. באותו זמן היתה קטלוניה חלק מהממלכה. בימי הביניים היה מקובל

שמות משפחה התפתחו הודות לנסיבות היסטוריות, גיאוגרפיות, פוליטיות וטריטוריאליות, וכן לפי השפה, הלאומיות, הדת, התרבות ולפי בחירה אישית. השמות נרשמו לעתים קרובות כפי שהובנו. בהתחשב בכל הנסיבות הנ"ל, יכולים להיות מקורות שונים לשם משפחה אחד. היום אנו עדים להתפתחות בין-תרבותית, כחלק מתהליך היסטורי מואץ.

המקורות והמשמעות של השמות

Maymi / Maymir / Maimi / Maimir

התיאוריות הקטלאניות

מבחינה סטטיסטית, השמות האלה נדירים, והם מצויים במצט מאוד ארצות.

בקטלוניה, ספרד, נחשבו ארבעת הנוסחים הנ"ל שם אחד, ובאופן כללי מוסכם כי הכתיב המקורי של השם הכיל את האות i באמצע. השם נחשב קטלאני ומקורו מהפרובינציה של גירונה. בספר Els Llinatges Catalans של Francesc B. Moll נאמר כי שם זה שייך לקבוצת שמות המייצגים את שם האב או שם האם, ומקורו קרמאני. הוא נגזר מהשם Ermemir, המורכב מ-Ermin, חצי-אל, ו-Mir, שפירושו "דגול". עם הזמן, הוא התפתח ל-Aimamir, Maimir ולבסוף Maimi או Maymi. חושבים שהמשפחה התיישבה בקטלוניה בתחילת המאה התשיעית לספירה, כאשר קארל הגדול יצר את Marca Hispanica (כיום קטלוניה) כדי להגן על ממלכתו מפני המאורים. תיאוריה זו אומתה ב"מילון שמות המשפחה בצרפת" (Dictionnaire des noms de famille de France) תחת השם מיימיל (Maymil). השם ארממיר (Ermemir) היה כנראה שייך לשלושה אנשים שונים: הבישוף של גירונה בשנת 888, שושלת בלתי ידועה בשנת 929, והרוזן מקרדונה בשנת 986. תיאוריות קטלניות אחרות טוענות כי מקור השם הוא בצירוף של המילה mai שמשמעה כלי-עבודה מעין פטיש ענק, והמילה mir שמשמעה גבעה. לבסוף נאמר גם כי השם נלקח משמה של נחלת האדמה שהמשפחה עיבדה. המיסמכים הקדומים ביותר הידועים היום הם לגבי השם מיימיר, (בשתי צורות הכתיב: i או y), מהשנים 1568 ו-1596, והשם מיימי משנת 1571. כל אלה נמצאו ברישומי הטבילות של העיר לה ביסבאל (La Bisbal) בפרובינציית גירונה. מיימי מופיע בתעודת נישואין בשוויצריה ובתעודת נישואין מ-1724 בפרטלאדה (Peratallada), פרובינציה של גירונה. לדברי

טלפונים) בדיסה האנגלי של מאמר זה.
צורות כתיב נוספות מאותו השורש, לפי ספרי טלפונים:
Mamierca, Maimiero, Maimiliano, Maimin,
Maimina, Maimini, Maimis, Maymil,
Maymistova.

הערה לסיכום

ככל שאנו לומדים יותר על גניאלוגיה ומודעים יותר לזהותנו אנו, אנו נעשים מודעים יותר לשוני שבין האנשים, וכתוצאה מכך אנו מגיעים להבנה טובה יותר של האנושות.

הקורא מוזמן להוסיף מידע על ה"ל. את המחקר וכן קישוריות נוספות ניתן למצוא באתר
<http://users.erols.com/gascue-maymi>

ביבליוגרפיה ומקורות

ראה בסוף הנוסח האנגלי של מאמר זה.

מרגריטה מיימי פרס נולדה בסנטורסה (Santurce), פורטו-ריקו, ועברה למרילנד, ארצות-הברית ב-1973. יש לה תואר בסיעוד מהאוניברסיטה הקתולית בפורטו ריקו ותואר שני בסוציולוגיה מהאוניברסיטה האמריקנית, וושינגטון. היא עבדה כאחות מוסמכת 18 שנה ועסקה בהתנדבות בתחומים שונים.

לקחת את שם האב או שם אחד מאבות המשפחה הקודמים, כדי להוכיח את הקשר עם האבות. לפני 1942 אנו מוצאים בחצי-האי האיברי את החלופות הבאות: מיימו, מיימון, מיימי, מיימונה, מיימראן, מיימוגל ועוד. במיסמכים מימי הביניים מיימו (בשתי צורות כתיב) מצוי בקרב יהודי גירונה. ייתכן כי משפחות ספרדיות בשם זה התיישבו באזור שנקרא יותר מאוחר קטלוגיה, עוד בזמן הרומאים. כאשר קארל הגדול אימץ את הדת הנוצרית, התבצרו גם חלק מהיהודים. כאשר גדלה אי-הסובלנות הדתית, והגיעה לשיא בגירוש ספרד ב-1492, המשפחות ששמרו על דתן עברו לחלקים אחרים של איבריה, ולאחר מכן למרוקו ולארצות אחרות.

התפשטות השם Maymi החלופי בדיסטוריה

שמעון מיימי (Maimi): רב ראשי בליסבון, התנגד לשמד ונפטר לאחר עינויים ב-1497.
אווריסטו מיימי Evaristo Maymi: 1538, אומן במלאכת יד בקטלוגיה, ספרד.
נתן מיימי (Maimi): רב בפס, מרוקו. הוא השאיר רשימת משפחות שנעלמו בזמן הרעב ב-1638.
דומינגו מיימיר (Domingo Maymir): 1868, טנור בספרד.

ראה רשימה של נפוצות השם לפי ארצות (עפ"י ספרי

הבה נשמור על השמות במשפחותינו!

אסתר רמון

את שמות הסבתות של ההורים. יהיה זה נוהג שביטא את הכבוד שרוחו לדורות הקודמים וחיוק את קשרי המשפחה. ובמסגרת בטאונו נוכל גם להדגיש שנוהג זה הקל מאד את עבודתם של חוקרי תולדות המשפחה.
יהיה זה צעד יפה ונכון אם הגניאלוגים יעזרו וינסו להשפיע, למען החזרתה של המסורת היהודית היפה, שלפיה יקראו לילדים בשמות אבות ואימהות במשפחה.

מראשית העלייה הציונית ועוד יותר מאז קום המדינה עברתו הרבה יחידים ומשפחות את שמות המשפחה, גם מהתלהבות ציונית וגם בהשפעת המנהיגות. במשך הזמן ובעיקר בעקבות השואה הצטערו על כך רבים, והיו גם כאלה שחזרו לשמותיהם הקודמים.
גם במתן השמות הפרטיים ויתרו הדורות הצעירים על מנהגים יפים של אבותיהם. במשך דורות נהגו לקרוא לבן הבכור בשם הסבא מצד האב (האשכנזים עשו כך רק אם הסבא כבר לא היה בחיים) ולכן השני קראו על שם הסבא מצד האם. בצורה דומה נהגו גם לתת לבנות

כיצד לא לעשות מחקר גניאלוגי, איפכא מסתברא

אביהו ינאי

על-פי הרצאה שניתנה בסניף הנגב של החברה הגניאלוגית הישראלית, רשמה: **חנה פורמן**

העולם, נאלצה הסבתא להתפנות מהגוש, עם יתר הנשים והילדים והסבא הלך לשבי הלגיון הירדני יחד עם הגברים.

אביהו זוכר קשר חם וטוב עם סבתא וסבא, ומצטער על כך שלא היה די חכם אז, כילד, לשאול את השאלות ולרשום את המעניין אותו כיום. עם הגיעם לגיל שישים, בערך, החליטו שניהם לכתוב יומנים, כדי לספר את סיפורם לנכדים ולדורות הבאים. סבתא כתבה כמובן בהונגרית, סבא כתב בעברית – עברית מליצית כמו שלמד בישיבה בילדותו, עברית כמו שכתב ש"י עגנון. יומנים אלו התגלגלו והגיעו אל אביהו. את יומנה של סבתא דאג לתרגם, ומקריאת יומנה של סבא יכול היה ליהנות מהרגע הראשון.

כפי שאביהו מספר, למזלו ולמזל כל המשפחה, זכרונם של סבתא וסבא היה בהיר ומעולה והסיפור שסיפרו היה מובן וברור. סבא כתב על נייר של בלוק מכתבים, ומאחר שהשתמש בעט טובע, כפי שהיה מקובל פעם, הדין נספג בדפים והאותיות קצת נמרחו על הדף.

ביומנים נרשמו סיפורים, אירועים קטנים וגדולים במשפחה, ידיעות מהסביבה הקרובה ומהעולם הרחב, התלבטויות והגיגי נפש, כלכלה ופוליטיקה, פשוט תמונת חיים. התמונה פרשה לפני הדור הצעיר אפשרות להציץ לעולמם, עולם שחרב ונעלם, עולם שקיים מאז רק בסיפורים אלו. היומנים, הנמצאים כיום אצל אביהו וחוזרים אחורה בסיפורים עד 5 דורות, שימשו בסיס נהדר להכנת אילן המשפחה, המשתרע כיום על 8 דורות. העתק היומנים נמסד למשמרת גם למוזיאון שימור מורשת דוברי ההונגרית שבצפת.

אבא יצחק, בן למשפחת בירנצוויג (Birencwajg) מטומושוב מזובייצקי (Tomaszow Mazowiecki) פולין, "התחמק" במשך שנים מלתת תשובות למעשה הגדיר עצמו כיחיד שנותר ממשפחתו ללא קרוב נוסף, יתום ובודד. מה שאביהו ידע הוא שאבא עזב את הבית בטומושוב ללימודים באוניברסיטת סורבון בפריז, עלה לארץ ישראל ב-1929 והלך לקיבוץ. הקשר עם משפחתו ניתק והמשפחה נספתה בשואה.

בשנות חייו האחרונות של אביו יצחק, הבין אביהו שזו ההזדמנות האחרונה לברר ולשאול את אבא על קורות משפחתו. על גבי דף קטן עם מספר קווים וחמישה שמות התחיל אביהו את מסעו לגילוי משפחת אביו. היום, מודה אביהו, היה יודע מה עוד צריך היה לשאול ואיפה ללחוץ כדי לשמוע עוד פרטים. אבל בעקשנות ובהתמדה גם אילן המשפחה של אבא התחיל לקרום עור וגידים, וגם הוא מתפרש עכשיו על שישה דורות עם כמה מאות שמות.

הרצאתו המעניינת של אביהו ינאי עסקה בגלגולים שעברו עליו בפיענוח ובפרישת ענפי אילן המשפחה, ובהסרת המסתורין מעליהם.

השם שנרשם כנשוא ההרצאה – "כיצד לא לעשות מחקר גניאלוגי, לאחר שנעשו כל השגיאות האפשריות במחקר תולדות המשפחה" – נמצא מטעה, כאשר שמענו מפי המרצה על כל הפעילות המגוונת שעשה, וניתנה לנו האפשרות לעיין, תוך כדי הרצאה, בחומר שהביא מהבית ושכלל דפים, חוברות וספרים, שהאירו את סיפורו.

מר ינאי, כיום תושב עומר, היה חבר קיבוץ עין החורש, שם נבנו אמו חדווה ואביו יצחק את ביתם. הסיפור מתחיל עם משפחת אמו חדווה – משפחת טאוב (Taub). המשפחה החלה את דרכה מהכפר "רובה דה ז'וס" (Rona de Jos) באזור העיר סיגט בחבל מרמורש (Sighet – Maramures), אשר באותה תקופה נמצא בהונגריה וכיום ברומניה, ומשם התפזרה בסלובקיה ובהונגריה – ובכל העולם. התברר ששורשי משפחת טאוב אשר אותרו על ידו מעמיקים עד חמישה דורות לאחור – בערך עד שנת 1850.

מלבד אימו של אביהו היו בארץ גם הוריה, וכן שתי אחיות ואח, כך שהקיפה אותו משפחה רחבה מגיל צעיר. משפחה רחבה, כידוע, יכולה קצת לבלבל ילדים.

אביהו החל במסעו הגניאלוגי (מבלי שידע שזאת גניאלוגיה) בגיל צעיר, חמש עשרה או שש עשרה, בעת שמחה משפחתית, פשוט כדי להבחין בין כל הדודות ולהכיר כל דודה לפי שמה ומקומה, והתחיל לרשום על דף נייר את שמות הקרובים. לאחר שעשה "שיעורי בית", בפגישה המשפחתית הבאה כבר יכול היה להגיד שלום לכל דודה בשמה, מבלי לבלבל ביניהן.

הדודות (האחיות של חדווה ינאי לבית טאוב) הן שרה וויל מקיבוץ העוגן והיה קליין מקיבוץ געתון, והדוד הוא זאב טאוב מקיבוץ שובל. שמות ההורים שלהם (הסבים) הם אברהם טאוב וגיזלה, אף היא לבית טאוב.

אביהו התחיל לשאול שאלות על בני המשפחה ועל הקשרים ביניהם, ולאט לאט בנה את אילן המשפחה הראשון שלו. ככל שהתרבו התשובות כך נוספו שאלות. בדרך כלל פגישות המשפחה התרחבת הן שיאפשרו לו לקבל את המידע שביקש.

ב-1947, לאחר מלחמת העולם השנייה, הגיעו לארץ סבתא גיזלה וסבא אברהם, הורי אמו, אודים מוצלים מאש.

סבא היה רופא שיניים. מאחר שסבתא וסבא הדתיים לא הסתדרו אצל הילדים במסגרת קיבוצי השומר הצעיר, מצא סבא פרנסה כרופא שיניים במשואות יצחק אשר בגוש עצינן. כך, אחרי שעברו את התופת במלחמת

שמקורה מקיבוץ מסילות והוריה ליאון פסח ורשקה לוי נולדו בבולגריה, נעשתה במקביל עבודת איסוף ותיעוד מקיפה, לרבות נסיעה לסופיה, בולגריה וביקור בבית העלמין אורלנדופ'צ'י (Orlandopchy), צילום מצבות וכו'.

לסיכום – התברר שהעיסוק בגניאולוגיה הינו תהליך מרתק שאפשר אולי להמשילו למצבו של ספן שסירתו נמצאת באמצע הים, והוא מנסה להפליג בו-זמנית לכל הכיוונים ומאחורי כל גל שהוא פוגש מתגלים עולמות שלמים.

להלן שמות בני משפחת טאוב (הסבים של אביהו ינאי מצד אמו), ילדיהם ומקומות לידתם:

סבא אברהם יהודה (אלברט) טאוב – נולד ב-1895, Rona de Jos סבתא טובה (גיזלה) טאוב – נולדה ב-1895, Nagy Kallo

שני המקומות היו או בתחום האימפריה האוסטרו-הונגרית. אברהם וטובה היו בני דודים רחוקים, שניהם ממשפחת טאוב. ילדיהם:

הדודה שרה (כיום וויל), נקראה Eva, נולדה ב-1920, Nyirbogdany

האם חדוה (כיום ינאי), נקראה Klara, נולדה ב-1922, Stropkov הדוד זאב (טאוב), נקרא Feri, נולד ב-1924, Stropkov

הדודה חיה (כיום קליין), נקראה Elza, נולדה ב-1925, Krompachy המשפחה התגוררה בקרומפאכי, סלובקיה, מ-1925 עד 1936, שנה בה התחילו הגירושים מסלובקיה.

אביהו ינאי נולד בישראל (1942) בקיבוץ עין החורש. מתגורר כיום בעומר ועובד כמתכנן בכיר בתחום מערכות מחוג אוויר. הוא עוסק בגניאולוגיה למעלה מאבעים שנה, וחוקר את תולדות המשפחות:

טאוב (TAUB) מסלובקיה ומחוגריה (הבסיס היה בעיירה קרומפאכי סלובקיה - Krompachy) בירנצוויג (BIRENCWAJG) מהעיר טומאשוב מאוזובייצקי פולין (Tomazow-Mazowiecki) פסח ולוי מסופיה, בולגריה.

דאר אלקטרוני: yanai@inter.net.il

כהוכחה לכך שעקשנות משתלמת, אחרי הרבה שנים של חיפוש קרובי משפחתו של אבא ומכרים שלהם, הגיע אביהו דרך האינטרנט אל נתן רומר בן ה-88 הגר בארה"ב, חבר ילדות של אביו מטומשוב מזובייצקי. מלבד ההפתעה של יצירת הקשר עם החבר, קיבל אביהו מתנה: למר רומר היתה תמונה של דודה אסתר – אחותו של אבא. התמונה הופקדה למשמרת עד שמישהו מבני המשפחה יגיע אליו. כך הגיע הפיקדון, תמונת הדודה כאשה צעירה, אל אביהו. היום, כל פיסת נייר שיש בה איזה פרט, לא נורקת אלא מוטמנת למשמרת. במשך כל השנים רשם אביהו ושירטט את אילן השפחה בעיפרון, כדי שיוכל להוסיף או למחוק פרטים.

לכבוד נישואי בתו הבכירה דקלה ב-1994, החליט שנוסף לכל המתנות יגיש לה את אילן המשפחה. לצורך זה פנה לחבר הבקי במחשב, שבנה אילן משפחה עם גרפיקה לתפארת, ופלט המחשב גללל והוגש לבת ביום נישואיה.

כיום נמצא אביהו בתהליך של "מודרניזציה" ועוסק בהעברת אילן המשפחה לתוכנה שתאפשר את שילובו במאגרי המידע הקיימים ברחבי העולם.

לפני מספר שנים חשב אביהו שהגיע הזמן שדור בני הדודים ייפגש, ימשיכו בהיכרות ויחדשו היכרות. המפגש הראשון היה רק של בני הדור השני – הדור של אביהו. עם הצלחת המפגש והידיעה שזה הולך להפוך למסורת של פגישות שנתיים, התברר ש"הזקנים" מרגישים מקופחים שלא הוזמנו. ומאז כל מי שיכול להגיע, מגיע. כמובן שזו הזדמנות להציג גם את שרטוטי האילנות, למצוא קשרים ולהוסיף פרטים.

תחום נוסף שבו אביהו תורם, במסגרת המשפחה: בכנות זו ברחבי הארץ נהוג ללמוד את הנושא "שורשים" ולהכין עבודות על שורשי משפחה. עבודה יפהפיה של תומר ליבנה מקיבוץ געתון, הנכד של דודה חיה, כללה את עזרתו של אביהו בחומר המשפחה – מסיפורי בית סבתא.

לאחר פטירתו של האב נעשתה ע"י אביהו גם עבודה לתיעוד בית העלמין בקיבוץ עין החורש, והוכן גם תרשים של המצבות ושל השטח בכללו.

השנים חולפות על משאן, עמליה פסח מקיבוץ מסילות ואביהו ינאי מקיבוץ עין החורש נפגשו בצבא, בנו בית, ונדדו למסילות, אחר כך לעין החורש, לבאר שבע, וכיום הם גרים בעומר.

כמובן שגם לגבי משפחתה של עמליה ממשפחת פסח,

IAJGS

אני פונה בזאת לכל חברי העמותה לקחת חלק בכל מה שקשור בנושא זה. את הרעיונות ניתן להעביר לוועדה המרכזת את הנושא בדואר אלקטרוני: 2004@isragen.org.il

תודה לזן פייר סטרווייס ולמסילדה טג'ר עם סיום תפקידיהם בוועד, כיו"ר העמותה וכמוכרה, על פעילותם הפוריה ומסירותם לעמותה ולמטרותיה.

ברוח זו ובידיעה שחברי הוועד מדעים לאחריותם לתפקיד, נמשיך עם מבט קדימה, גיין ווגל-כוחאי כמוכרה, יוסף גולדשמידט כגובר ואנוכי כיו"ר.

חנה פורמן

השרשרת נמשכת.

זה מתרחש תמיד ומראה לכולנו את החיבור בין העבר להווה ולעתיד, בין לשבת על זרי הדפנה או לשקוט על השמרים ובין והידיעה שיש עוד לעשות ולהתקדם.

אני מפנה את תשומת לבנו לדבריו של זן פייר סטרווייס בסכמו את השנתיים בהם כיהן כיו"ר העמותה. אלו היו שנתיים שלמרות הקשיים התרחבנו במסגרות ובתוכן. ברוח זו אני מבקשת שנמשיך ונתקדם.

לפנינו שני מסלולים מקבילים, לטווח קצר ולטווח ארוך.

הטווח הקצר הינו המסגרת בה אנו ממשיכים בפעילות השוטפת בסניפים ובקבוצות הדיון המיוחדות (SIG).

הטווח הרחוק הוא הכנס הבינלאומי לגניאלוגיה יהודית, העתיד להתקיים ב-2004 בירושלים, בשיתוף עם הארגון הבינלאומי של החברות הגניאלוגיות היהודיות

לונדון 2001 – הכנס הבינלאומי ה-21 לגניאלוגיה יהודית

מכתב מב' Arlene Beare

of Latvia.

Ilana Tahane - Illustrated Hebrew Manuscripts in the British Library.

Peter Nash (Australia) - China: European, Russian, & Sephardic Communities.

Professor Vivian Moses - Genetics, Genealogy and Jews.

Professor Michael Alpert - Crypto-Jews and Inquisition Records.

Dr. Anthony Joseph - The Jews of Birmingham.

Stanley Diamond - Jewish Record Indexing – Poland.

David Hawkings - Criminal Records in England & Wales 16th-19th c.

Ezra Kahn - Genealogical sources at 'Jews College' Library.

Wendy Bellany - The Jews of Methyr Tydfil and the Welsh Valleys.

Frederick E. Cohen - Jews in the Channel Islands during Nazi Occupation.

Anton Felton - Jewish Carpets: genealogy of the carpet makers.

חבריי הגניאלוגים,

הכנס ה-21 לגניאלוגיה יהודית, שיתקיים בלונדון בתאריכים 8-13 ביולי 2001, מאורגן על-ידי החברה הגניאלוגית היהודית בבריטניה הגדולה, וועדת התכנון מתכבדת להזמין את חברי החברה הגניאלוגית הישראלית לכנס. הכנס ייערך במלון

Intercontinental, והוכסחו בו מקומות במחיר הנחה. בין המרצים בכנס ארכיונאים, ספרנים, היסטוריונים, מדעני גנטיקה, וגניאלוגים מומחים. יתקיימו הרצאות, סמינרים, דיונים, פגישות של קבוצות SIG ושל קבוצות חברים בעלי עניין משותף.

להלן רשימה חלקית של מרצים:

Professor Aubrey Newman - Patterns of Migration and Transmigration.

Karen Franklin (New York) - Leo Baeck Centre /German Jewish History Centre.

Paul Armony - History of the first Jewish Settlements in Argentina.

Galina Baronova (Head Archivist) - Lithuanian State Historical Archives.

Vitalije Giricyte (Head Archivist) - Newly discovered holdings in the Kaunas Archives.

Professor Ruvim Ferber - History of the Jews

(Alsace), מרוקו, סוסקאנה, ואזורים אחרים בעלי עניין יהודי. זו הזדמנות מצוינת לקבוצות משפחתיות, לקבוצות מחקר וליחידים המעוניינים לחזור ולחקור את עיירות מוצאם, לארגן לעצמם נסיעות בהתאם לצורכיהם. טיסות מזולות מלונדון לערי אירופה.

אנו בעדן אתכם ככל שיהיו לנו פרטים נוספים. שאלות נא להפנות אלי: Arlene Beare, arl@dircon.co.uk או אל: Saul Issroff, saul@swico.demon.co.uk

Arlene Beare, President

בקרו באתר שלנו:

www.jewishgen.org/london2001

או בדואר אלקטרוני:

info.london2001@talk21.com

Michael Gandy - Jews in non-Jewish Records.
Susan E. King - JewishGen, Inc.
Miriam Rodrigues-Pereira - Bevis Marks Records.
Bill Williams - Jewish Community of Manchester & Salford 1728-2000.
Shirley Flaum - Sources of Jewish Records of Lodz.
Henry Wellisch - Canadian Records of Jewish Interest.

תהיה אפשרות להשתתף בתוכניות של JewishGen's ShtetlSchleppers, הן בקבוצות והן כיחידים, לכל הערים המרכזיות בפולין, ליטא, לטביה, ברוס, אוקראינה, רומניה והונגריה. כמו-כן יוצעו תוכניות למסע לערים מרכזיות בפרובנס (Provence), אלזס

ביקור עבודה בספרייה הגניאלוגית ב-Salt Lake City

החלה קלוזר

בני משפחה ידועים שהוכנה ב-Lotus 123, כולל שמות של מקומות ותאריכי לידה/נישואין/פטירה שלהם, בהנחה שנמצא את אבותיהם. סדר היום היה כדלקמן: ב-7.30 בבוקר, שעת פתיחת הספרייה (שעת פתיחה לא מקובלת בארה"ב) התייצבו לעבודה, בשעה 9.00-9.30 ארוחת בוקר, וחזרה לספרייה. ב-2.00 מנוחה של שעה בערך במלון וסידורים, ואחריהם שוב לספרייה. ב-5.00 ארוחת ערב ואחר-כך עבדנו עד 10.00, זמן סגירת הספרייה. סדר יום ספרטני ביותר. בחדר במלון היה לנו פרקולטור לקפה ומקרר קטן שם אחסנו מצרכים שקנינו בסופרמרקט של Smith המחזיק מצרכים כשרים.

ביום הראשון להגעתנו, לאחר שהראו לנו את רוב המקומות והסידורים במקום, הוצאנו מהמחשבים את מספרי המיקרופילמים של המקומות שהכנו, 132 במספר. ב-10 ימי שהותנו (8 ימי עבודה) הספקנו לעבור ולגלגל 68 מיקרופילמים. התפוקה היתה יותר מ-600 שמות חדשים של קלוזר, ליזר, לובש, אטינגר ואחרים ונתונים, נוסף לנתונים רבים על אנשים שכבר נמצאים בבסיס הנתונים שלנו. מעבר לביקורים מספר באזור Temple Square, במשכן של מקהלה המורמונים, בקניונים הגדולים ובמעט אטרקציות מקומיות לא ערכנו ביקורי תיירות מקומיים, אך מהצלחתנו בספרייה אנחנו מרוצים ביותר.

בקיץ 2000 תכננו, אשתי יוכבד ואני, להשתתף בכנס הגניאלוגי היהודי הבינלאומי ה-20 בעיר Salt Lake City בארה"ב. כבר היינו רשומים, אך התברר שעלינו לגסוע בהתחלת דצמבר לכו-מצווה של נבדנו בבוסטון. עקב כך החלטנו לבטל את השתתפותנו בכנס ולגסוע לספרייה הגניאלוגית לאחר ביקורנו בבוסטון. חששותינו היו רבים. חששנו מהצפיפות בספרייה, מהתורים במחשבים ובמכשירי קריאת הפילמים, ופחדנו שמא לא נספיק כלום מכל מה שרצינו לעשות. החברים שהשתתפו בכנס בקיץ ואחרים שכבר ביקרו בספרייה אמנם עודדו אותנו, אך יצאנו לדרך ברגשות מעורבים. הזמנו חדר במלון Salt Lake Plaza, שטען כי "יוצאים בדלת האחורית ונמצאים על-יד בניין הספרייה הגניאלוגית", והמחיר בו היה סביר ביותר.

אחרי נחיתה דחוקה בשיקגו, החלפת טיסה והמראה שאחריה נסגר שדה התעופה עקב סערת שלג באותו יום, נחתנו בסלט לייק סיטי בשלום. מכאן והלאה הכל התברר: מזג האוויר המקומי, העיר המקושטת העטויה כיסוי חגיגי לקראת החגים, החדר המרווח שלנו במלון עם החלון כלפי מבנה הכנסים אברבנל ומרכז העיר, הסידורים המעולים ושפע המתקנים בספרייה, אנשים חביבים מסבירי פנים ונכונים לעזור, כל אלה היו מעבר לציפיותינו.

המלון היה באמת ליד בניין הספרייה ואיפשר לנו עבודה אינטנסיבית. נסענו מוכנים עם רשימה שמית של 150

Carasso, Elie, ed. Les Juifs de Salonique 1492-1943. Tarascon, Fr., Les Cousins de Salonique, 2000. 190p

מטילדה טג'ר

ספר זה הינו בחלקו תרגום לצרפתית של "שלוניקי עיר ואם בישראל" אשר יצא לאור בתל אביב ב-1967. העורך מביא פרק על בתי הכנסת הרבים והשונים בעיר, והוסיף סבלה אלפבתית מעניינת של שמות בתי הכנסת ושל המשפחות שהיו קשורות לכל אחד מהם. עבור כל בית כנסת מצורפים שנת ייסודו וכינויו שהיה שגור בפי העם. כמו-כן נוספו לפרק זה הערות רבות וביבליוגרפיה ענפה.

הפרק השני דן בבתי הספר היהודיים שפעלו בשלוניקי מאז 1860 ועד ערב מלחמת העולם השנייה. הפרק השלישי עוסק בעיתונות ובכתבי העת שפרחו בשלוניקי.

לבסוף, הפרק הרביעי מביא אספקטים מחיי הכלכלה: הבנקים, תעשיית הטקסטיל והטבק, וכן מקצועות אחדים והתאגידים שלהם וכו'.

העורך צירף מסמך שלא פורסם לפני כן: רשימה שמית של כ-300 איש, שעבדו 3-4 ימים בחודש עבור עיריית שלוניקי. אחרי 1943 לא נמצא שום שם יהודי ברשימות העירייה. יהודי שלוניקי נשלחו למחנות המוות.

שתי רשימות גיאלוגיות חותמות את הספר: האחת על משפחת מלאך (Mallah) והאחרת על משפחת סוסטיאל (Soustiel).

הכריכה מעוטרת בצילום של ילד שנעשה לכבוד הבר מצוה שלו: הילד רוכב על... ציוד של סוס. נאיביות שנמחקה לעולמים.

Le livre d'Or du Judaisme Algérien (1914-1919). Alger, 1919.

ספר ישן-חדש על קצינים חדילים יהודיים שנמלך במהלך מלחמת השלום הראשונה

מטילדה טג'ר

כרך ראשון זה, המביא רשימות של קצינים, סמלים וחיילים פשוטים, פורסם לראשונה מיד לאחר המלחמה בשנת 1919 ע"י "הועד האלג'ירי למחקר חברתי" (Comité Algérien d'Etudes Sociales) במטרה להוכיח לכול את גבורתם הדגולה ואת נאמנותם הבלתי מעורערת של החיילים היהודיים לצרפת. זו היתה מעין הבעת תודה לצרפת על שהעניקה על פי חוק ליהודי אלג'יריה (הקולוניה) שוויון זכויות מלא. חוק זה ידוע בשם "Décret Crémieux" משנת 1870. הכרך השני מעולם לא יצא לאור.

ספר זה מורכב מהרבה רשימות של קצינים גבוהים וזוטרים, של בעלי מקצועות ושל חיילים פשוטים אשר שרתו בצבא צרפת ונפלו בשדות הקרב ברחבי אירופה.

עבור כל נפל מובאים שם משפחתו ושמו הפרטי, דרגתו, גדודו או יחידתו וסיפור הנסיבות בהן נפל.

החברה הגיאלוגית היהודית הצרפתית לקחה על עצמה את הדאגה להוצאה מחדש של ספר חשוב זה. צוות מתנדבים הוסיף מפתח שמות מפורט, אשר מקל מאד את החיפוש. מעל ל-2000 שמות כלולים שם.

לסיום, ברצוני לברך את החברה הגיאלוגית הצרפתית על יוזמתה המבורכת הזאת. כן ירבו קבוצות עבודה אשר יביאו עד אלינו מידע גיאלוגי חשוב.

70 ראיונות עם ניצולי שואה, שנערכו ב-1946 כאשר ד"ר דוד פאבלו בודר הקליט באירופה 109 ראיונות (200 שעות), ו-70 מתוכם הוא תרגם לאנגלית. הקלטה זו היא מיוחדת בכך שהראיונות התקיימו רק שנה אחת אחרי השחרור, בזמן שהאנשים היו עדיין במחנות העקורים ברחבי אירופה.

ראה בנוסח האנגלי של רשימה זו פרטים נוספים על פרסומים בעלי עניין גביאלוגי.

לקט מהראיונות של דוד בודר (David P. Boder) עם ניצולי המחנות שנערכו בשנת 1946 (36 מתוך 109) נערך ופורסם:

Donald L. Niewyk: "Fresh Wounds: Early Narratives of Holocaust Survival" University of North Carolina Press, 1998; ISBN 0807823937.

"Voices of The Holocaust"
<http://voices.iit.edu/>

אתרים גביאלוגיים יהודיים בישראל

הדפינו קטן

לשעבר, ופרוייקט יהדות אתיופיה. האתר של "יד בן צבי": <http://sites.huji.ac.il/ybz>

האתר של ממשלת ישראל הוא: www.index.gov.il/ קיימת גידסה אנגלית של הדף הראשון, והיתר בעברית. לפחות שני משרדי ממשלה, שאפשר להגיע אליהם מאתר זה, יכולים לשמש מקורות לחוקר. משרד הדתות, שבו אפשר למצוא מידע בענייני החברה קדישא ובענייני המקומות הקדושים בארץ: www.religinforsew.gov.il

המשרד השני הוא משרד הביטחון, הכולל את ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, ואתרו הוא: www.mod.gov.il/modhl/archion/index.html בארכיון 7 מיליון תיקים, ובהם נתונים על ארגוני ההתגוננות לפני הקמת המדינה, כמו ההגנה, חיילים ששירתו בצבאות אחרים בשתי מלחמות העולם, וצה"ל מאז 1948. בין היתר קיים מידע על קרבות, על לוגיסטיקה, וכן חומר מסווג שאיסור הגישה אליו צומצם מ-50 ל-30 שנה. קיים גם תיעוד בעל-פה, מפתח לכתבי-עת בנושאים צבאיים וספרייה באותו נושא. אתר זה הוא בעברית. בארכיון ניתן לבקר על פי קביעה מראש.

"מרכז השלטון המקומי בישראל" הוא ארגון המאחד בתוכו 50 עיריות ו-142 מועצות מקומיות. כתובת האתר שלו היא: www.ladpc.gov.il. באתר קישוריות

כמו בכל מחקר, גם במחקר הגביאלוגי יש צורך לתור אחר מקורות, במקומות רבים ושונים. ישראל מבורכת בשפע של מקורות אקדמיים, שהתאחדו כדי לספק גישה למסדי נתונים ולשירותי טקסטים. מה שנראה במבט ראשון כמקור אקדמי גרידא, יכול, במבט נוסף, להביא תועלת לחוקר הגביאלוגיה.

מלמ"ד (MALMAD) הוא ראשי התיבות של המרכז לשירותי מידע דיגיטליים, המאפשר גישה למסדי נתונים המספקים שירותי טקסט מלאים. דוגמאות היכולות להיות לעזר לחוקר הגביאלוגי הן:

Proquest Research Library, First Search, JSTOR, Arts and Humanities Citation Index, Dissertation Abstracts, Historical Abstracts, and Keesings Record of World Events
בחלק מאלה נמצא הטקסט המלא של המאמרים, ומהווה גישה נוחה לספרייה אקדמית. שימוש בחלק ממקורות אלה מוגבל למשתמשי האוניברסיטה. למעוניינים להעפף מבט באתר ולראות מה הוא מציע, הנה הכתובת: <http://libnet.ac.il/~libnet/malmaid-services-subject.htm>

מכון "יד בן צבי" נקרא על שם הנשיא השני של ישראל, שהיה חוקר ההיסטוריה של ארץ ישראל ושל מורשת הספרדים ויהודי המזרח. בין הפרוייקטים של "יד בן צבי": Oriens Judaicus - מקורות לתולדות היהודים בארצות האיסלאם, ארכיון של ברית המועצות

עירות (Shtetl pages), משרדי ממשלה, ארכיונים, ספריות, עיתונים, רישומים אזרחיים, רישומי אוניות-נוסעים, בתי עלמין, אתרים הקשורים לחקר השואה, מפות, וכמובן אתר המורמונים Family History Center. או נתייחס לאתרים אלה בגליונות הבאים.

לערים הראשיות, ולמועצות מקומיות כמו גוש עציון, הר חברון, קצרין פרדס-חנה ועוד. באתר רשומים הארכיונים, המוזיאונים והספריות, וכן השירותים המסופקים לתושבים.

אתרי אינטרנט אחרים היכולים להיות לעזר לחוקרים הם: "עמודי בית" (homepages) של משפחות, עמודי

